

Asia: VN/19196/2024

Luonnos hallituksen esitykseksi laiksi Suomen Akatemiasta annetun lain muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Syken lausunto: Luonnos hallituksen esitykseksi laiksi Suomen Akatemiasta annetun lain muuttamisesta

Suomen ympäristökeskus kiittää mahdollisuudesta lausua hallituksen esityksestä laiksi Suomen Akatemiasta annetun lain muuttamisesta. Suomen ympäristökeskus on ympäristöministeriön alainen ja myös maa- ja metsätalousministeriön tulosohejaama tutkimusorganisaatio, jonka tehtävänä on vaikuttaa tutkimuksella, tiedolla ja palveluilla kestäväen yhteiskunnan rakentamiseen. Korkeatasoinen tutkimus on avainasemassa tässä tehtävässä, kuten laajasti muutoinkin käytännön ratkaisujen tietopohjan varmistamisessa.

Suomen Akatemia on tärkeä, ammattitaitoinen tieteellisen tutkimuksen rahoitusorganisaatio, joka ylläpitää korkeaa laatua ja palvelee koko suomalaista tiedekenttää. Vuonna 2022 tehdyn kansainvälisen arvion mukaan Akatemia on tehokas rahoituksen jakamisen ja siihen liittyvän kehittämisen organisaatio, jonka ydinkyvvykyys on laadun varmistaminen. Arviointi kiinnitti huomiota Akatemian mahdollisuuksiin vahvistaa kytkentää muihin tutkimusjärjestelmän toimijoihin.

Ehdotus muuttaa nykyinen tutkimusinfrastruktuurikomitea tutkimusinfrastruktuuritoimikunnaksi

Luonnoksessa ehdotetaan selkeytettäväksi Akatemian hallinnon rakenteita muuttamalla nykyinen tutkimusinfrastruktuurikomitea (TIK) tutkimusinfrastruktuuritoimikunnaksi, jonka tehtävät ja nimittämiskäytännöt vastaisivat Akatemian muiden toimikuntien tehtäviä ja nimittämiskäytäntöjä.

Suomen ympäristökeskus näkee, että TIKin tehtäväkenttä on äärimmäisen tärkeä ja että se eroaa tutkimusrahoituksesta päättävien toimikuntien työkentästä. Oleellinen ero on, että tutkimuksen infrastruktuurit, toisin kuin tutkimuksen tietyt aihepiirit ja hankkeet, vaativat leimallisesti

organisaatioiden pitkäjänteisen sitoutumisen. Kun tutkimuksen elinkaari on tyypillisesti vuosia, infrastruktuurien vastaava on vuosikymmeniä, tai jopa -satoja. Kansainvälisen tutkimusinfrastruktuuri-toiminnan seuranta sekä kansallinen linjaaminen, koordinointi ja pitkäjänteinen kehittäminen ovat siksi TIKin keskeisiä tehtäviä. Näiden lisäksi TIK

päätää Suomen Akatemian rahoituksesta tutkimusinfrastruktuurihankkeille.

Suomen ympäristökeskus ei katso, että toimikunnaksi muuttaminen olisi kannatettavaa, koska se ei vahvistaisi strategista kehittämistä, johon organisaatioiden johto on sitoutettava.

Tutkimusinfrastruktuurien pitkäjänteinen strateginen kehittämistyö vaatii toimivaa ennakointijärjestelmää ja vahvaa strategista visiota sekä yhteistyötä ja koordinoitua investointien koko elinkaaren hallintaa.

Suomen ympäristökeskus ehdottaa, että TIKin strateginen linjaaminen ja koordinointi eriytetään strategiaa toimeenpanevasta rahoituksen kanavoimisfunktiosta. TIK tai sen kaltainen elin, jossa on suomalaisen tutkimusjärjestelmän johtamisen edustus, tulee sisällyttää tai linkittää Akatemian johtamisjärjestelmään. Näin varmistettaisiin Suomen kaltaisen pienen maan resurssitehokas strateginen yhteistyö kalliiden tutkimusinfrastruktuurien investoinneissa, ylläpidossa, priorisoinnissa ja käytön tehostamisessa. TIKin rinnalle voitaisiin kuitenkin perustaa toimikunta, joka päättäisi tutkimusinfrastruktuurihankkeiden rahoituksesta, ja näin toimeenpanisi strategisia linjauksia.

Ehdotus vahvistaa Suomen Akatemian hallituksen strategista työskentelyä supistamalla hallituksen kokoonpanoa

Luonnoksessa ehdotetaan strategisen työskentelyn vahvistamista poistamalla toimikuntien, tutkimusinfrastruktuurikomitean ja strategisen tutkimuksen neuvoston puheenjohtajien läsnäolo- ja puheoikeus hallituksessa. Rahoitusta kanavoivien elinten edustus hallitustyössä tuottaa tietoa tutkimuskentältä ja mahdollistaa jouhevan hallitusten linjauksen toimeenpanon. Ymmärrämme, että toimikuntien ja muiden elinten kuuleminen ja ohjaaminen voidaan järjestää myös muulla tavoin, kuin sisällyttämällä vuorovaikutus ja ohjaus hallituksen työhön.

Suomen ympäristökeskus ehdottaa, että hallituksen ja puheenjohtajien yhteydenpito varmistetaan laissa ja hallituksen ja muiden elinten välinen suhde selkiytetään samalla.

Suomen Akatemian tutkimusvirkajärjestelmä

Suomen Akatemian tutkimusvirkajärjestelmän jatkuvuutta turvanneet säännökset akatemiaprofessorien ja akatemiatutkijoiden palkkauksesta ehdotetaan kumottavaksi.

Suomen ympäristökeskus katsoo valtion työnantajaorganisaationa, että muidenkin työnantajien tulee sitoutua omien organisaatioidensa huippututkijoiden työskentelyolosuhteiden suunnitelmalliseen ylläpitämiseen ja kehittämiseen ilman ulkopuolista erillisjärjestelyä. Näin ollen Suomen ympäristökeskus tukee ehdotettua muutosta. Samalla tuomme esiin, että tutkijalähtöinen rahoitus huippututkijoille on tärkeä osa kilpailukykyistä tutkimusjärjestelmää.

Turvallisuuden huomioiminen

Lakiin ehdotetaan lisättäväksi säännös, jonka mukaan Akatemian tulisi tehtäviään hoitaessaan ottaa huomioon Suomen kansallinen turvallisuus ja kansainväliset velvoitteet sekä ulko- ja turvallisuuspoliittiset linjaukset.

Suomen ympäristökeskus katsoo, että valtioneuvoston alaisilla organisaatioilla on nykyiselläänkin velvollisuus ottaa huomioon Suomen kansallinen turvallisuus ja kansainväliset velvoitteet sekä ulko- ja turvallisuuspoliittiset linjaukset. Muuttuneen turvallisuustilanteen vuoksi kannatamme kuitenkin tämän tehtävän kirjaamista lakiin yleisellä tasolla. Turvallisuuskysymysten hallintaan liittyvät arviointien aineistojen käsittely (mm. paikkatietoaineistot) ja yhteistyösopimukset kansainvälisten kumppanien kanssa. Kehotamme kiinnittämään jatkovalmistelussa huomion erityisesti näihin ja hyödyntämään Euroopan unionin neuvoston suositusta tutkimuksen turvallisuuden parantamisesta.

Suhtaudumme kuitenkin varauksella ehdotuksiin laatia erillinen riskinarviointi osasta hankkeita tai ohjeistaa kansainvälisiä arvioitsijoita huomioimaan arvioissaan Suomen turvallisuustilanteen, sillä molempiin prosesseihin liittyy paljon sellaista tulkinnanvaraisuutta, johon tieteelliseen arviointiin erikoistuneella organisaatiolla ei ole kyvykkyyttä. Kehotamme arvioimaan turvallisuusnäkökulmien sisällyttämisen ja ohjeistamisen riskit nyt esitettyä tarkemmin ja harkitsemaan Suomen Akatemialle tulevien tehtävien oikeasuhtaisuuden riskien hallinnassa niin, etteivät ydintehtävät tai tutkimusetiikka vaarannu.

Pääjohtaja Leif Schulman

Tutkimusjohtaja Eeva Primmer

Lausunnon valmisteluun ovat lisäksi osallistuneet: Terhi Wainio-Biese, Tero Eklin, Riikka Paloniemi ja Saku Anttila

Primmer Eeva
Suomen ympäristökeskus SYKE